

C-UPPSATS

Våren 2014

Sektionen för Lärande och Miljö
Religionskunskap

”Tolerera mera!”

En studie om elevers uppfattning om hur religionsämnets syfte och värdegrundsbegreppet tolerans framkommer i undervisningen

Författare

Amanda Svensson

Handledare

Mats Bergenhorn

Examinator

Johan Cato

"Tolerera mera!"

Abstract

The purpose of this study is to look upon how one of the educational systems' central basic values – tolerance, is perceived by students and how it appears in their religious education. The selection is based on a non-probability selection and is categorized by a subjective choice. To evoke more detailed and significant information a qualitative interview study was chosen as method and the interviews was interpreted and analyzed by a qualitative content analysis. The result was divided in to three main-headings who were based on questions from the interview which concerned the same subject: "The students' religious education", "The students' familiarity with the term tolerance" and "Education which increase tolerance". Most of the students' perceive their education as monotonous and it contain only facts about the big, world religions. They have not heard the word tolerance linked with their education but once defined they announce a familiarity with it, although they also believe that their knowledge has its' root in nurture rather than education. The students' indicates that the religious education need to be more alive to become more interesting in order to get todays' adolescents attention and awaken their curiosity. They also believe that tolerance is an important quality in a multicultural society in order to avoid intrigues and maintain a society moral based on freedom and self-determination right. The result of this study implicates that the educations which have been analyzed does not promote tolerance in the most effective way according to its' students.

Subject headings: tolerance, religious education, multicultural, basic values, intolerance, understanding, immigrants

Innehållsförteckning

1	Bakgrund.....	6
1.1	Syfte och frågeställning	7
2	Litteraturgenomgång	8
2.1	Begreppsdefinition.....	8
2.1.1	Kultur	8
2.1.2	Deskriptiv mångkulturalism	8
2.1.3	Religion	8
2.1.5	Tradition	9
2.1.6	Urbanisering	9
2.2	Vad säger skolverket?.....	10
2.3	Tolerans	10
2.4	Toleransen – då&idag.....	12
2.5	Varför tolerans?	14
2.6	Att fostra till tolerans	15
2.7	Mänskliga rättigheter	16
2.8	Väst kontra islam	17
2.9	Sverige – ett mångkulturellt samhälle	18
2.10	Kulturkrocken	18
2.11	Religion – ett mångdimensionellt fenomen.....	19
2.12	Från solidaritet till främlingsfientlighet.....	20
3	Metod	22
3.1	Urval	22
3.2	Undersökningsgrupp.....	22
3.3	Insamlingsmetod.....	23
3.4	Bearbetning och analys.....	24
3.5	Etiska överväganden.....	24
4	Empiri	25
4.1	Elevernas religionsundervisning.....	25
4.1.1	Hur ser er religionsundervisning ut?.....	25
4.1.2	Vet ni varför ni har religion?.....	26
4.1.3	Brukar er lärare prata om detta eller är det egen insikt?	26
4.2	Elevernas bekantskap med begreppet tolerans	26
4.2.1	Har ni hört begreppet tolerans förr och vet ni vad det betyder?	26
4.2.2	Var har ni fått er tolerans?.....	27
4.2.3	Varför är tolerans viktigt i samhället?	27
4.2.4	Tror ni att vi generellt är toleranta i Sverige?	28
4.3	Undervisning som främjar tolerans	28

4.3.1	Tror ni att syftet som omfattar tolerans når fram till alla?	28
4.3.2	Skulle vi kunna ändra undervisningen i religion för att syftet ska nå fram bättre? .	28
4.3.3	Om en person inte fått den grunden för tolerans hemma, kan religionskunskapen ge eleven den då?	29
4.3.4	Vad tror ni skulle främja toleransen mer i undervisningen om ni hade hur mycket resurser som helst?	30
5	Analys och diskussion.....	31
5.1	Endimensionell undervisning	31
5.2	Förståelse eller tolerans?	31
5.3	Sverige och tolerans.....	32
5.4	Uppfostran	32
5.5	Tolerans – något alla har?.....	33
5.6	Tolerans och samhället	33
5.7	Att utveckla undervisningen	34
6	Slutsats	35
6.1	Metoddiskussion	36
6.2	Förslag på vidare forskning	36
7	Källhänvisning	38
8	Bilagor.....	40
8.1	Godkännandeblankett	40
8.2	Intervjufrågor.....	41

1 Bakgrund

Teknikens utveckling och välfärdens utbredande har resulterat i att vi idag lever i en relativt gränslös värld. Resor inom såväl arbetsliv och privatliv har gjort det möjligt för oss att uppleva kulturer och religioner på andra sidan jordklotet, men det är inte längre endast på bortaplan vi möter dessa exotiska livsstilar och traditioner. Invandring, kommunikationsteknologins utveckling, media och Internet tillåter oss att ta del av och utforska andra människors åsikter och beteenden även på hemmaplan (Lidskog & Deniz, 2009). När olika kulturer möts i ett fritt samhälle kan det uppstå psykologiska och sociala spänningar då människor ofta väljer att ta avstånd från det som de klassificerar som främmande. För att motverka dessa spänningar och avståndstaganden är det viktigt att vi får en förståelse för dels hur olika kulturer och religioner kontra samhället manifesterar sig och utvecklas parallellt, men kanske framförallt är det väsentligt att vi utvecklar en förståelse för varandra som medmänniskor (Andersson & Sander, 2009). Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle vari tolerans utgör en viktig egenskap hos individer och skolans uppgift att utveckla tolerans ställs på sin spets.

Av egen erfarenhet sedan tidigare skolgång, men även praktik under min utbildning till religionslärare har jag bevittnat en undervisning som framförallt förser elever med svar på frågorna ”Vad är religion?” och ”Hur gestaltas den i samhället och i praktiken?”. I Lgr 11 går det i syftet för ämnet religionskunskap att utläsa att det skolan vill uppnå är förståelse hos eleverna gentemot olika trosuppfattningar och tolerans är något som återkommer i Skolverkets värdegrund (Skolverket, 2014). Frågan jag ställer mig är om den nuvarande undervisningen förmedlar detta syfte till eleverna. Undervisningen måste, precis som den tar hänsyn till dagens mångkultur och mångreligiositet även ta hänsyn till den mångfald vi finner bland elevers förförståelse. Lgr 11 talar om tre mål lärare har att sträva efter i sin roll; dels att utveckla individen som person, dels att undervisningen ska präglas av demokratiska värderingar och även om vikten av tolerans och förståelse. Jag är utav en uppfattning att tolerans och förståelse ej kan läras ut genom en traditionell ”bok- & tavelundervisning” och anser att undervisningen måste expanderas och nyansera sina metoder för att nå ut till våra elever. Siffror i opinionsundersökningar visar på ett ökat stöd för Sverigedemokraterna vilket även tyder på hur vi eventuellt har misslyckats med vårt uppdrag att utveckla tolerans hos våra medmänniskor, men framförallt visar det på att det är viktigare än någonsin att sätta denna egenskap i fokus.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att dels se på huruvida ett av skolans centrala värdegrundsbegrepp – tolerans, framgår i dagens religionsundervisning på högstadiet, men även bidra till att utveckla religionsundervisningen i samspel med skolans värdegrund. Detta mynnar ut i följande frågeställningar:

- På vilket sätt upplever elever att deras religionsundervisning berör tolerans och bidrar till att utveckla en tolerans gentemot olika religioner?
- Hur anser eleverna att religionsundervisningen hade kunnat bidra enklare till ökad tolerans?

2 Litteraturgenomgång

I kapitlet ”Litteraturgenomgång” presenteras tidigare forskning som anses relevant för denna uppsats och väsentliga begrepp definieras. Nedan redogörs för ett antal ämnen som verkar för att förklara tolerans och det mångkulturella samhället men även hur dessa två fenomen förhåller sig till varandra och påverkar varandra.

2.1 Begreppsdefinition

Nedan behandlas begrepp som förekommer i uppsatsen och som ska verka för en förförståelse för att underlätta innerbörden i texten.

2.1.1 Kultur

Kultur: i detta sammanhang vill vi förstå fenomenet kultur som summan av människans verklighetsuppfattningar, ideologiska övertygelser och sociala normer och sedvänjor samt hur dessa är manifesterade i formella och informella institutioner. Sålunda innefattar kultur; språk, religiösa föreställningar, föreställningar om relationer mellan individer (med olika religiösa bakgrunder, etnicitet, kön, sexuell läggning, ålder och klass), äktenskaps-, socialisations-, kläd- och mattraditioner, konst, musik och normer. Kultur är individers tanke- och livsmönster, samt hur dessa är objektifierade och institutionaliserade. Människor som delar gemensamma egenskaper och institutioner av de här exemplifierade slagen tenderar att uppfatta sig som en enhet, ett folk eller en nation, en ”föreställd gemenskap” (Andersson & Sander, 2009), ett begrepp som myntats av socialantropologen och statsvetaren Benedict Anderson.

2.1.2 Deskriptiv mångkulturalism

Mångkulturalism är en term som används för så många fenomen att det blir oklart vad den syftar på. I denna uppsats vill dock begreppet mångkulturalism förstås utifrån beteckningen; *deskriptiv mångkulturalism*, vilket syftar till förekomsten av en kulturell mångfald, ofta med avseende på olika etniciteter och/eller värderingar (Nykänen, 2008).

2.1.3 Religion

Religion är ett mångdimensionellt fenomen vilket innebär att religionen kan ta många olika sorters form beroende på vem som utövar den och detsamma gäller definitionen. För enkelhetens skull ska vi i denna studie förhålla oss till fenomenet religion på följande sätt; ”Allt

som människor tänker och gör utifrån övertygelsen om existens av någon form av bortom mänskligt godtycke ”absoluta” eller ”heliga” svar.” (Andersson&Sander 2009, s.53.).

2.1.4 Stereotyp

Människan har en tendens att kategorisera sin omgivning och till dessa kategorier knyter vi vissa särdrag vilket innebär att vi kan anse oss veta vem någon är utan att egentligen känna personen. Stereotyper är förenklade föreställningar om egenskaper som kännetecknar en viss kategori, t.ex. att smålänningar är snåla, eller att skåningar är dryga. Genom stereotyper kan människor uttala sig om en person utan att veta något om denne, eftersom personen tillhör en viss kategori till vilken en viss stereotyp är knuten (Lidskog & Deniz).

Stereotyper behöver inte vara fullständigt falska. Ibland bygger de på att man har en viss erfarenhet eller kunskap, som man sedan generaliserar. När stereotypen väl finns där, förmedlas den vidare till andra som okritiskt anammar den. Eftersom stereotypiseringen många gånger innebär att man tilldelar en kategori en mängd negativa egenskaper, innebär det att den bidrar till att vi bevara fördomar och negativa uppfattningar om andra. Att det är svårt att förändra stereotyper beror på att man omedvetet tar in allt man ser som stöder den, medan man inte ser allt som strider mot den.

(2009, s.31)

2.1.5 Tradition

Traditioner är etablerade och varaktiga sedvänjor som har ett moraliskt bindande innehåll och föreskriver hur man bör handla. De förs vidare över generationer och om någon bryter mot dess normer blir denna ofta utsatt för sociala sanktioner utav den grupp traditionen delas med. Tradition kan ge individer ett mått av trygghet då den skapar en kollektiv identitet och skapar emotionella band till andra personer som tillhör samma tradition. Men de kan även skapa otrygghet då det kan uppstå oro och förvirring vid möten med personer av en annorlunda tradition – som t.ex. vid immigration (Lidskog&Deniz, 2009).

2.1.6 Urbanisering

Urbanisering innebär en folkförflyttning från landsbygd till stadsområde. Människor flyttar från glesbefolkade, isolerade regioner till tätbebyggda områden vars befolkningsmängd redan är relativt stor (Nationalencyklopedin, 2014).

2.2 Vad säger skolverket?

Alla aspekter av skolverkets arbete, allt ifrån läroplaner till bedömning, genomsyras av en värdegrund som vill främja likabehandling, demokratiska värderingar, jämställdhet, individens frihet och elevens rätt till en trygghet som tillåter dem att vara vilka de vill. Redan i Läroplanen för grundskolan 1962 omnämns begrepp som tolerans och solidaritet och allt efter som invandringen till Sverige ökat har även dessa begrepp blivit allt mer centrala (Nykänen, 2008).

Lgr 11 förklarar under rubriken ”Skolans värdegrund och uppdrag” att ingen i skolan ska utsättas för diskriminering på grund religion eller annan trosuppfattning och att sådana tendenser aktivt måste motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (Skolverket, 2014).

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där. [...] Undervisningen ska stimulera eleverna att reflektera över olika livsfrågor, sin identitet och sitt etiska förhållningssätt. På så sätt ska undervisningen skapa förutsättningar för eleverna att utveckla en personlig livshållning och förståelse för sitt eget och andra människors sätt att tänka och leva.

(Skolverket, 2014).

I kursplanen för religionskunskap (Lgr 11) kan utläsas under rubriken ”Ämnets syfte” att eleverna ska vidare ges förutsättningar att kunna analysera och ta ställning i etiska och moraliska frågor. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samman med religioner och andra livsåskådningar. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar beredskap att handla ansvarsfullt i förhållande till sig själva och sin omgivning (ibid.).

2.3 Tolerans

Anders Hansson har studerat praktisk filosofi och skrivit om tolerans i svenska och internationella filosofitidsskrifter, bland annat i boken ”En teori om tolerans” (2008) där han ger en stringent introduktion till den filosofiska diskussionen om tolerans. I sin definition av begreppet menar han att när det uppstår konflikter på grund av att individer har olika

föreställningar om värden, om vad som är ett gott och meningsfullt liv utgör tolerans en specifik lösning på ett moraliskt problem. I ett fritt samhälle, där individer tycker och tillåts att tycka olika, är det en tämligen naturlig utveckling att skillnader i värden uttrycks i olika beteenden och att människor försöker påverka de vars beteende eller åsikter avviker från ens egna. Denna oenighet i frågor som anses viktiga, är ett av de tre huvudsakliga kännetecken för tolerans. De två övriga kännetecknen är ett grundläggande erkännande av andra individer, dvs. individer vars värden, beteenden eller åsikter som man förkastar, och att man underlåter sig att tvinga dessa individer bara för att man är oense (ibid.)(Bredsdorff & Horne-Kjældgaard, 2008)(Nykänen, 2008).

Hansson (2008) fortsätter med att beskriva något han kallar för presumption för frihet, som baseras främst på en idé om autonomi. Detta innebär att om någon väljer att handla eller leva på ett visst sätt så implicerar det att detta sätt är värdefullt i sig eller värdefullt som medel för något annat som är värdefullt. Varför skulle individen annars ha valt att handla så? En tolerant attityd borde alltså medföra ett antagande om att det människor väljer faktiskt är värdefullt.

Det finns många olika definitioner av begreppet tolerans. Hansson (2008) presenterar Michael Walzers beskrivning, en antagligen väldigt vanlig definition av begreppet, på följande sätt: ”Toleranta personer ger utrymme åt människor vilkas föreställningar de inte omfattar, vilkas seder de avböjer att ta efter; de samexisterar med en annanhet som, hur starkt de än godtar dess närvaro i världen, ändå skiljer sig från det som de känner till, och som är främmande och egendomlig” (2008, s.26).

Denna definition delar dock inte Hansson (2008) fullt ut med Walzer utan menar att toleransbegreppet utgörs av fyra komponenter:

- En tolerant individ har en föreställning som säger att det finns skäl att invända mot något.
- Denna föreställning utgör ett motiverande skäl för den toleranta individen att utföra en handling, varför den toleranta individen önskar utföra denna handling
- Den toleranta individen har dock en föreställning enligt vilken det finns moraliska skäl att inte utföra denna handling.
- På grund av dessa moraliska skäl underlåter sig den toleranta individen att utföra handlingen

En invändning mot en åsikt eller ett beteende är en förutsättning för att någon ska vara tolerant men även en önskan att handla intolerant, en komponent Walzers definition inte innefattar. För att förtydliga denna, en aningen invecklad, definition kan vi föreställa oss en individ som tycker att homosexualitet är omoraliskt på något sätt. Denna individ har önskan att invända mot att människor utav samma kön ska ha möjlighet att leva ihop men väljer utav andra moraliska skäl, såsom privatlivets helgd, att inte handla på denna invändning. Detta menar Hansson (2008) är tolerans.

Tolerans får även stå ut med en hel del kritik, bland annat från den tyske filosofen Friedrich Nietzsche som menar att tolerans är lika med likgiltighet och en oförmåga att ta ställning. Detta menar Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) är en förväxling av attityder och ett missförstånd då tolerans egentligen innebär en förmåga att både säga ja och nej. ”Tolerans är emellertid både att förkasta och ändå avstå från att ingripa samt ett fortsatt – och gärna kritiskt – förhållande till det eller de som toleransen riktas mot. Utan den samtidigt närvaron av i alla fall dessa tre ingredienser infinner sig inte tolerans.” (2008, s. 96)

Då tolerans fått utstå kritik är det i den form som Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) vill kalla ”tolerans-som-tillåtelse”, då toleransen uppfattas som ett paternalistiskt och patroniserande beteende, där makthavare skänker tolerans till maktlösa.

Det finns dock två ytterligare definitioner som överensstämmer bättre med det allmänna västliga tankesättet; ”tolerans-som-respekt” och ”tolerans-som-värdesättande”. Dessa två definitioner vilar på ett erkännande av att det i ett samhälle måste finnas utrymme för olikheter och livsstilar, samt föreställningar om det goda livet som man inte sympatiserar med eller nödvändigtvis förstår. Men även en uppskattning av det mångkulturella och en förståelse för hur olikheter är ett värdefullt bidrag till samhället som helhet (ibid.).

2.4 Toleransen – då&idag

Det är ironiskt, med tanke på Kristus budskap om att älska din nästa såsom dig själv, att med kristendomens utbredning uppstod den värsta intolerans som historien dittills känt till. Visst hade greker, romare och judar förtryckt kristna anhängare men aldrig brytt sig om att sprida sin tro så som kristna kom att göra. För att sätta sig in i detta förtryck måste vi först och främst förstå hur kristna, fromma människor motiverar sitt våld i samband med spridandet av sin tro. Föreställ dig att du vet att det du tror leder till själens frälsning i evigt liv och att det de andra

tror leder till själens eviga förtappelse. Är det då ej en välgärning att bespara dem detta fruktansvärda öde om det så ska ske genom våld (Bredsdorff & Horne-Kjældgaard, 2008).

Kristna inkvisitionsdomstolar hjälpte kristna att genomföra sporadiska utrensningar av så kallade kättare, men i och med 1500-talets reformation blev kätteriet så omfattande att dessa inte längre räckte till och man utropade krig. Detta kom att utgöra grunden till Europas första förintelse, ett 150 år långvarigt religionskrig, men ur detta krig uppstod även ett relevant verktyg för fred, nämligen tolerans. Det var engelsmannen John Locke och fransmannen Pierre Bayle som förklarade, att tolerera andra religioner inte innebar att man gav upp sin egen tro, och 1598 tog Frankrike ett steg i toleransens spår genom att kung Henrik IV tilldelade hugenotterna, en religiös minoritet, religionsfrihet (ibid.)

Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) förklarar att det under 1800-talet, i samband med den politiska liberalismen, utvecklades en ny syn på tolerans då olikhet var något utav godo och tolerans var ett verktyg för att främja och fånga in detta. John Stuart Mill var av den uppfattning att mångfald skapar historisk utveckling och att detta var något absolut gott och att försöka jämna ut skillnader mellan människor, mellan kulturer och mellan nationer var negativt. Han fortsätter med att beskriva en homogeniseringsprocess utav samhället som skulle innebära att den individuella kreativiteten och prestationsförmågan istället skulle ersättas utav en kollektiv medelmåtta. Han ansåg att det var enstöringen som var en källa till kulturell förnyelse och samhällets utveckling (ibid.).

Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) menar på att det alltid har varit och kommer alltid att vara väsentligt för mänsklighetens överlevnad att aldrig glömma och alltid lära från vårt förflutna. Även om historien aldrig upprepar sig finns det fortfarande lärdomar som kan implementeras i den konkreta nutiden för att undvika liknande konsekvenser.

Tolerans var länge och är än idag ett verktyg vi endast blir medvetna om i tider av oroligheter och strider. Religionskrigen var ett exempel och vidare, för bara 70 år sedan var det dags för mänskligheten att återigen, i ljuset (eller mörkret) av Hitlers judeförtryck återuppliva toleransbegreppet. Idag har tolerans kommit att bli ett centralt begrepp i samhället igen och förhoppningsvis i rättan tid denna gången. 2000-talet präglades av åtskilliga terrordåd runtom i världen och politiker tog snabbt upp kampen mot de så kallade islamisterna eller fundamentalisterna. Med hjälp av dagens utvecklade teknologi och medias omfattning har vi kunnat följa denna kamp, men här uppstår även en sorts förväxling. Även om västvärldens

politiker understryker att det inte är muslimer i allmänhet utan endast den fanatiska delen utav dem som de vill åt, har människan alltid haft en tendens att generalisera och i takt med den muslimska invandringen har även motsatta krafter börjat att röra på sig. Historien bekräftar alltså Voltaires ord om tolerans: ”Oenighet är mänsklighetens stora ondska, och tolerans är det enda medlet mot den.” (*Tolerans – hur man lär sig att leva med dem man hatar*. 2008, s.82).

2.5 Varför tolerans?

I historiegenomgången ovan kan vi läsa om hur toleransbegreppet en gång uppkom i tider av förtryck och förföljelse. Men på grunden av historiens alla martyrer, revolutioner och upplysningar har människan och samhället lärt och utvecklats. Eller?

Återigen har toleransbegreppet intagit den internationella scenen och Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) anger tre utav många invecklade orsaker. Dels menar de att vi kan finna en historisk grund i Kalla krigets slut och kolonialismens avveckling då många lokala konflikter blossade upp i det plötsliga maktvakuumet, till exempel i det forna Jugoslavien, Rwanda och Irak. Ytterligare grund är den mångkulturalism som uppkommit i väst genom en invandring av människor från tredje världen. ”Folk med all världens etniska identiteter och religiösa övertygelser har kommit att bo sida vid sida.” (2008, s.15).

Den tredje grunden finner vi som en reaktion på samhällets sekularisering och modernisering – religiös fundamentalism. När religionens betydelse minskar i det stora hela kompenserar fundamentalister genom att låta religionen betyda väldigt mycket mer.

Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) konstaterar att det råder stor förvirring kring toleransbegreppet genom att citera Wendy Brown, en amerikansk politolog:

I USA är tolerans ’vad liberala och vänsterorienterade anklagar den religiösa, främlingsfientliga och homofoba högerflanken för att sakna, men också vad evangeliska kristna hävdar att sekulariserade liberaler inte vill visa dem, samt vad konservativa utrikespolitiska ideologer hävdar att USA hyllar och radikala islamister förnekar.’

(2008, s.16)

Ovan finner vi tre anledningar till varför tolerans har kommit att bli ett centralt begrepp i samhället idag, men ingen direkt grundlig anledning till varför vi egentligen bör vara toleranta. Nykänen (2008) beskriver tre svar på denna fråga och börjar med den kanske mest uppenbara

och självklara anledning till varför vi bör tolerera olikheter – för att främja människans frihet och självbestämmanderätt, och detta anser hon sker bäst genom ”en rik utbildning och undervisning karaktäriserad av mångfald.” (2008, s.153). Eleverna ska alltså presenteras för dels en stor variation av trosföreställningar och levnadssätt som finns att välja av i världen, och dels intellektuella och moraliska verktyg för att kunna ta ett informerat och rationellt beslut. Problemet med denna liberala undervisning är att dess moral likväl ger frihet till intolerans som till tolerans.

Nykänen (2008) resonerar även kring en förnuftig tolerans vars grund byggs på en föreställning om att vi människor redan omedvetet befinner oss i specifika värderingar, trosföreställning eller livsstilar och inte i första hand själv väljer dem. Ibland befinner vi oss i situationer då svaren tycks vara självklara utan att vi reflekterat över dem, och att då ställas till svars inför en sådan situation kan te sig en aning problematiskt.

Ett tredje argument för att vi ska vara toleranta är rent av det faktum att vi inte med säkerhet kan påstå oss tala absolut 100 % sanning. Vi kan inte lägga fram skottsäkra bevis för våra värderingar och trosföreställningar och därför bör vi acceptera att dessa skiljer sig åt bland olika människor. Med denna insikt – att vi kan missta oss, menar Nykänen att ”tolerans med avseende på andras åsikter och uppfattningar kan hjälpa oss att nå sanningen, till exempel genom att vi diskuterar och argumenterar med varandra.” (2008, s.155).

2.6 Att fostra till tolerans

Om vår uppgift som lärare då är att främja tolerans genom fostran och utbildning är det väsentligt för oss att ha insikt i när tolerans minskar respektive ökar. Nykänen (2008) beskriver tre olika tolkningar för hur vi skulle kunna få en ökad tolerans:

- (1) genom att hysa mer motvilja... (givet att jag inte agerar utifrån denna motvilja) eller (2) genom att bli mer accepterande... och (3) genom att hysa motvilja mot och acceptera fler företeelser...

(2008, s.150)

Diskutabla är tolkning (1) och (3) då de vill skapa mer motvilja för att i sin tur kunna öka toleransen, men en ökad tolerans i denna mening ökar endast egenskapens kvantitet och inte kvalitet. Att främja mer motvilja till olika åsikter och företeelser kan låta en aning märkligt och ökar även risken för intolerans, vilket strider mot en antagligen generell uppfattning om vad

som gör att tolerans och toleranta personer är något som över huvud taget värdesätts. Av dessa tre tolkningar kan nog konstateras att den mest eftersträvansvärda toleransen är den som handlar om att stärka vår acceptans.

Nykänen (2008) fortsätter med att introducera oss för två olika ideala moralfostrare, två tillvägagångssätt för att främja tolerans i undervisningen. Den första lärartypen har accepterat att en del uppfattningar är sanna och en del falska och att vissa är mer korrekta än andra, och i sin undervisning skulle denna lärartyp presentera både argument och motargument för olika moraliska ställningar. Men målet är att främja den liberala grundsynen och därför hade hon samtidigt försökt guida eleverna mot den moraliska ställning som i nuläget anses vara den ”bästa”. Den andra ideala moralfostraren anser att en mångfald av idéer och en öppenhet för olika tankesätt är av sådant värde att det inte spelar någon roll vad det är för slags idéer och tankar. Denna lärartyp menar att självbestämmanderätten och mångfald trumfar den hittills ”bästa” moraliska ställningen.

Vi kan dock finna problematik med båda dessa ideal när vi tar in tolerans i ekvationen. Den första lärartypen får kritik angående den ”bästa” moraliska ställningen, för vilken är denna i ett mångkulturellt samhälle? Nykänen menar på att ”Olika grupper kan synas ha lika goda skäl ’ur sina perspektiv’ att framhålla ’sina’ värden som de bästa.” (2008, s. 157). Medan den andra lärartypen menar att vi till och med bör vara öppna för att en dogmatisk eller fanatisk inställning till moral och politik är den korrekta. (ibid.).

2.7 Mänskliga rättigheter

I Berlin den 25 mars 2007, då EU firade 50-årsjubileum, antog dess ledare en deklaration som räknar upp ett antal eftersträvansvärda mål så som fred, demokrati, ömsesidig respekt, frihet, välstånd, rättvisa, solidaritet – och tolerans. Bredsdorff & Horne-Kjældgaard (2008) tar upp vikten av att skilja på medborgerliga rättigheter och religionsfrihet och att så länge utövandet av en tro inte inskränker på någon annans medborgerliga rättigheter bör ingen få sina medborgerliga rättigheter inskränkta på grund av sin tro.

Mänskliga rättigheter handlar om rätten till jämlik behandling; tolerans om rätten till att vara annorlunda. Tolerans och mänskliga rättigheter följs åt på samma gång som de är varandras motsatser.

Det viktiga är inte vad som ska tolereras, utan att det ska tolereras. Om tolerans är ett ideal, är det den som sätter en gräns för vad man måste acceptera, som har till uppgift att visa, vari det skadliga i det oacceptabla består. Mänskliga rättigheter främjar jämlikhet, tolerans och

mångfald. Eller – eftersom vi lever i en värld där mångfald är en realitet – är tolerans en nödvändighet för att överleva i en pluralistisk värld (ibid.).

2.8 Väst kontra islam

Ett vanligt ämne i 2000-talets media, speciellt sedan terrorist-attackerna mot USA den 11 september 2003, har varit vad media vill kalla ”det fria, civiliserade och toleranta Väst” gentemot ”den fundamentalistiska, ofria och intoleranta islamiska världen”. Tolerans har gått från att handla om *vad* människor tror på eller tycker – tro, åsikter och samvetsfrågor, till att handla om vilka de *är* – ras, etnicitet och sexualitet. Tolerans har därför idag en tendens att sluta i en ond cirkel där den i viss mån skyddar människor men samtidigt hänger ut och stämplar dem. Krig har genom alla tider legitimerats genom religionen trots att det funnits flera bakomliggande orsaker (Andersson&Sander, 2009).

Under 2000-talet har islam hamnat i medias rampljus i samband med terrorism och en negativ och stereotyp bild av muslimer har skapats. Mordet på den holländska filmaren Theo van Gogh år 2004 och den kaosartade reaktion på Jyllands-Postens publicering av Muhammedbilden år 2005 är händelser som fått kritiken mot islam att flamma upp ytterligare och stärkt bilden av fanatiska och våldsbenägna muslimer. Andersson & Sander (2009) är dock noggranna med att påpeka medias roll i denna stereotyp-bildning och menar på att den kommersiella mediebevakningen anpassar sin journalistik efter lösnummerförsäljning, vilket innebär att krig, våld och sex är ämnen som får ta allt större utrymme istället för komplexa analyser och djupare diskussioner.

Väsentligt för hur islam kommer att utvecklas i Sverige är det omgivande samhällets attityder och beteende och Andersson & Sander menar på att: ”Huruvida islamiska tolkningar kommer att radikaliseras eller harmoniseras med det omgivande samhällets värderingar och ideal anses enligt de flesta bedömare vara beroende av icke-muslimers vilja att integrera och acceptera muslimer...” (2009, s. 511). En islamsk radikaliserings och politisering kommer med stor sannolikhet vara den följd som kommer av den diskriminering majoritet-samhället utsätter människor med muslimsk kulturell bakgrund för. För att istället öka möjligheterna för en positiv samexistens måste det reella och upplevda utanförskapet för olika religiösa och kulturella grupper minska, men det krävs även att det etableras ett ömsesidigt ansvar hos dessa grupper att utforma tolkningar och praktiker som underlättar en samexistens (Andersson & Sander, 2009).

2.9 Sverige – ett mångkulturellt samhälle

Vid sekelskiftet 1800-1900 var Sverige ett i etniskt och religiöst hänseende mycket homogent land och år 1900 uppgick andelen personer födda utomlands till 0,7 procent av befolkningen. 1950 hade siffran ökat till 2,9 procent och i början av 2000-talet uppgick andelen utlandsfödda och deras barn till 20 procent av befolkningen. Sverige är det land som förändrats mest i världen, efter andra världskriget, som en följd av migration, och globaliseringen har fört hit nya människor, ny arbetskraft, nya religioner och kulturer. Trots att Sverige under de senaste seklerna genomgått en radikal sekularisering har globaliseringen och teknikens framgång öppnat upp våra gränser och religion har återigen blivit något aktuellt men på en mer spirituellt och individuell nivå. Längre har vi mött den kulturella och religiösa mångfalden som en abstrakt storhet i böcker och på tv men i och med den ökade migrationen och flyktingintagningen möter vi nu dessa kulturella och religiösa traditioner i konkreta situationer så som i skolan, på arbetsplatsen och på gatan (Andersson & Sander, 2009). Statistiska rapporter från Migrationsverket visar på att det år 2013 beviljades 116 587 uppehållstillstånd i Sverige (Migrationsverket, 2014).

Sanningen låter som sådan att om vi bara går tillräckligt långt tillbaka så är alla som bor i Sverige invandrare och vår kultur har genom alla tider påverkats av impulser utifrån. Det gäller allt från teknik, hantverk, musik, religion, mat och mycket av det som idag uppfattas som ”svenskt” är i självaste verket importerat, till exempel Lucia, jultomten, julgranen, pizza, kristendomen, Cornelis Vreewijk, etc. (Andersson & Sander, 2009).

2.10 Kulturkrocken

Rent formellt infördes inte religionsfrihet förrän 1951 i Sverige och i och med denna lag ges den religiösa en rätt att praktisera sin tro medan den med sekulär syn ges en rätt att slippa religion. Sverige var långt in på 1900-talet ett väldigt homogent och nationalistiskt land som präglades utav skepsis gentemot det annorlunda och främmande men med religionsfrihetslagens ankomst, kombinerat med immigrationspolitikens utveckling har vårt land förändrats radikalt. I samband med den utökade migrationen och internationaliseringen kan en kulturkrock uppfattas mellan de nya kulturerna och religionerna och det som uppfattas som traditionellt ”svenskt”. Därav har invandras situation fått stort utrymme i media och debatt angående deras roll och plats i samhället. Migrationens effekter har även väckt debatt

inom framförallt religiösa frågor, såsom kvinnors rättigheter, dietregler, klädsel etc. (Andersson & Sander, 2009).

En utav anledningarna till att det faktiskt uppstår en så kallad 'kulturkrock' anser Andersson & Sander (2009) vara den sekularisering och privatisering av religionen som västvärlden har genomgått och fortfarande genomgår sedan några decennier tillbaka. Religionen är idag, i Sverige, i högsta grad en privatsak, något som utövas i ensamhet på sitt eget sätt och något som är helt skilt från samhällets olika instanser såsom politik, juridik, sjukvård, ekonomi och arbete. När invandrare från länder där religion är en objektiv, kollektiv verklighet, kommer hit och praktiserar sin tro i det offentliga rummet möts de inte sällan med skepsis och förkastelse av andra medborgare.

2.11 Religion – ett mångdimensionellt fenomen

Andersson & Sander (2009) vill också uppmärksamma oss på att vi missvisande talar om religion och religiositet som en enhetlig, objektiv och oföränderlig storhet medan det i själva verket är tvärtom. Vad "en jude" är eller "en muslim" är beror dels på situation och kontext men även på individens specifika historiska, geografiska, kulturella och teologiska bakgrund. Därav, att förstå religionen och dess roll och plats i samhället är att försöka förstå det mänskliga livet i allmänhet, och tvärtom; "Om vi vill förstå det mänskliga livet i allmänhet är det viktigt att vi skaffar oss kunskap om och förståelse för religion och dess plats och roll i kulturer och samhällen." (2009, s. 44)

Samtidigt som mångdimensionalitet kan skapa sociala och psykologiska spänningar kan endimensionalitet skapa intolerans och fundamentalism. Det är väsentligt att se på både kulturer och religioner som något föränderligt och att dessa både påverkar varandras utveckling i större och mindre skala.

Religionsvetare talar om religion som antingen något substantiellt eller funktionellt, dvs. antingen vad religion *är* eller vad religion *gör*. Definitionen utav den substantiella religionen innefattar bland annat upplevelser, trosföreställningssystem, system av observanser och institutionsformer medan den funktionella religionen utgår ifrån ett psykologiskt, socialt eller samhälleligt meningsskapande och besitter sammanbindande funktioner så som att skapa trygghet, svara på existentiella frågor, erbjuda skydd mot dödsskräck eller hålla ihop gruppen och samhället. Utifrån dessa beskrivningar kan vi konstatera att religion är ett mångdimensionellt fenomen. Väsentligt att uppmärksamma i ett mångkulturellt samhälle som

Sverige är det faktum att det allt som oftast finns en distinkt skillnad i hur västvärlden uppfattar religion gentemot kanske framförallt Mellanöstern och Asien:

[...] inifrån de flesta västerländska sammanhang uppfattas religion mestadels som något som har att göra med trosföreställningar vis-à-vis något transcendent existens samt att detta i första hand rör den individuella privata sfären. Inifrån flertalet andra religiösa traditioner världen över uppfattas religion som något som har ett vidare applikations-, funktions- och kompetensområde, och som rör handlingar och beteenden, politik, juridik, etc., snarare än trosuppfattningar.

(2009, s.51)

Människor som migrerar till ett nytt land genomgår en moderniserings- och urbaniseringsprocess och får ofta sina livsåskådningar utsatta för stora påfrestningar vilket leder till någon form av anpassning och förändring. I Europa sägs islam därför ibland genomgå en ”kristendomisering” vilket skulle innebära att man bevarar sin religion rent teoretiskt och trosmässigt men lever inte längre efter den mer än vid speciella högtider, och då främst av sociala skäl.

När vi talar om migration, religion och förändring ser vi också att det inte endast är invandrade religiösa och kulturella traditioner som är föränderliga. När exempelvis islam och hinduism rotar sig i Sverige förändras också - på sikt - Sverige och vad det innebär att vara svensk. Skapandet av en nation är ett – ur diakront perspektiv – historiskt pågående projekt i vilket många viktiga element hela tiden tolkas och omtolkas.

(2009, s.69)

Andersson & Sander (2009) citerar en svenskfödd hindu som menar på att stoltheten över det egna arvet kom att stå i skarp kontrast med den svenska vardagen. Han menar på att han är svensk, kanske mer ”svensk” än de flesta svenskar, men på grund av sitt utseende tilldelades han istället titeln ”utlänning” och påtvingades på så sätt ett utanförskap av sin omgivning. Engagemanget till hinduismen och intresset för den indiska identiteten kom att bli en följd av detta påtvingade utanförskap.

2.12 Från solidaritet till främlingsfientlighet

I Lidskog & Deniz bok ”*Mångkulturalism*” (2009) förklarar de hur Sverige gått från att vara ett land styrt av solidaritet i Andra Världskrigets efterdynor, till ett land fyllt av främlingsfientlighet och missnöje. Efter Andra Världskriget var det personer mestadels från europeiska länder som kom till Sverige, på 70-talet tog sig latinamerikaner, syrianer och

assyrier hit, iranier, irakier, palestinier och kurder kom till Sverige under 80-talet och under 90-talet tog Sverige in 20 000 invandrare från bl.a. Mellanöstern, forna Jugoslavien och Afrika, alla på flykt från politiskt förtryck grundat på etnicitet, religion eller politisk övertygelse. Men Sveriges solidaritet har även en baksida vilken framträder i alla de missnöjespartier vars framgång växer i takt med flyktinginvandringen, som till exempel partiet Ny Demokrati eller Sverigedemokraterna. Men det är inte bara den öppna främlingsfientligheten som hotar ett tolerant och solidariskt Sverige, utan även den omedvetna och dolda diskrimineringen, den som säger till arbetsgivaren att välja Erik istället för Ahmet till jobbet, trots att de har samma utbildning och erfarenheter, eller den dolda diskriminering som säger till hyresvärderna att välja den vita individen istället för den bruna personen att få lägenheten. Bakgrunden till denna kollision anses vara den ekonomiska kris Sverige befann sig i och som resulterade i stigande arbetslöshet men även det faktum att svenska kommuner inte tog emot flyktingar som då tvingades bo på statliga flyktingförläggningar (Lidskog & Deniz, 2009).

Denna kollision mellan den vanliga medel-Svensson och den främmande flyktingen var något staten inte kunde undgå och 1975 fastslår riksdagen jämlikhet, valfrihet och samverkan som mål för invandringen, tre mål som ska verka för att skapa lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Det sker en politisk utveckling från det som kallats invandringspolitik mot det som idag heter integrationspolitik och olika livsstilar, kulturer, etniciteter och språk ska ses som en resurs och inte som ett problem. Målet var att skapa en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig tolerans. ”Individen har rätt att vara kulturellt olik och samtidigt jämlik. Och samhället bör inte låsa fast individen i en viss kultur, utan individen ska få möjlighet att integrera kulturer och livsstilar på det sätt hon själv finner lämpligt.” (2009, s.76). Denna integrationspolitik ska även underlätta för invandrare att komma in på arbetsmarknaden och bli delaktiga i samhället (ibid.).

Sverigedemokraterna anser sig vara ett nationalistiskt parti vars mål är att begränsa invandringen till Sverige och i samband med den ökade invandringen har deras stöd även ökat, framförallt under 2000-talet då de år 2006 nästan fick tre procent av rösterna till riksdagen (Lidskog&Deniz, 2009). Efter år 2010's riksdagsval framgick ett sedan dess tredubblat stöd från den svenska befolkningen och det kunde konstateras att Sverigedemokraterna var det tredje största partiet i landet och de uttalar sig tydligt i sin målsättning: ”... invandrare skall ta seden

dit de kommer och på sikt överge sina ursprungliga kulturer och identiteter...” (Sverigedemokraterna, 2014).

3 Metod

Metoddelen redogör för hur urvalet har motiverats, beskriver undersökningsgruppen och de etiska överväganden som är väsentliga vid insamling av materialet, samt redogör metoddelen för bearbetning och analys av materialet.

3.1 Urval

Då deltagarna är specifikt utvalda är urvalet baserat på ett icke- sannolikhets urval. De intervjuade kan inte ses som representativt för hela befolkningen och de har valts ut för ett specifikt syfte (Denscombe 2009).

Eleverna utgör ett subjektivt urval som medvetet handplockats för att de besitter en särskild position och en unik inblick som är väsentlig för undersökningen. Fördelen med ett subjektivt urval är att forskaren kan närma sig människor som han eller hon tror kan vara avgörande för undersökningen (Denscombe, 2009). För att få fram väsentlig information om religionsundervisningen krävdes att eleverna närvarat och aktivt deltagit vid lektionerna och på denna grund skedde urvalet med hjälp av läraren.

3.2 Undersökningsgrupp

I samråd med handledare togs ett beslut att utföra gruppintervjuer med tre elever från varje skola, vilket i totalen resulterade i 9 st niondeklassare från tre olika högstadieskolor i Skåne. Valet att intervjua niondeklassare baserades på det faktum att de deltagit i och upplevt en religionsundervisning från början till slut under fyra år och på så sätt har en översiktlig och mer ingående uppfattning av den.

Då själva undervisningens effekter är i centrum av undersökningen är det även relevant för resultatet huruvida informanterna varit delaktiga i undervisningen. Undersökningsgruppen reglerades därför i samråd med respektive religionslärare som med sin expertis kunde välja ut tre elever som uppfyllde detta krav.

Varje intervju bestod utav tre elever från samma klass och genomfördes i grupprum på skolorna. Första och tredje intervjugruppen bestod utav tre flickor i femtonårsåldern och den andra intervjugruppen bestod utav två flickor och en pojke i femtonårsåldern.

3.3 Insamlingsmetod

På grund av möjligheten att inhämta djupare kunskap och utförligare svar användes en kvalitativ intervjustudie som metod (Denscombe, 2009).

Att göra en utbildning till ett forskningsföremål kan vara känsligt då både lärare, skola och rektor indirekt kan känna sig granskade. Det var därför väsentligt att bearbeta varje instans innan eleverna kontaktades. Först kontaktades rektor för ett godkännande och sedan läraren, varpå läraren valde ut tre elever som denne ansåg kunde kunna bidra med relevant information. Eleverna tillfrågades av sin lärare och fick med sig en blankett hem (se bilaga 2) för att få målsmans underskrift och godkännande varpå eleverna själva gav ett muntligt godkännande att delta. Lagen om etikprövning säger att barn som fyllt 15 skall informeras om vad forskningen innebär för denna och därpå ge sitt samtycke till forskningen. Är barnet däremot under 15 år skall både barn och vårdnadshavare informeras och ge sitt samtycke till forskningen (CODEX, 2014). I regel ska eleven ha fyllt 15 år då den går i årskurs nio men av skäl som att barn ibland går upp en klass eller börjar skolan ett år tidigare var målsmans godkännande en säkerhetsåtgärd.

Intervjufrågorna fanns på förhand formulerade (se bilaga 1) men varje intervjutillfälle såg olika ut beroende på att ordningsföljden på frågorna varierade och de intervjuade utvecklade sina svar och synpunkter olika mycket vilket innebar att vissa frågor besvarades i samma fråga. Intervjuerna har utförts ansikte mot ansikte med varje grupp av elever och fördelen med detta är enligt Denscombe (2009) att svarsfrekvensen är högre och att intervjuaren kan förvänta sig mer detaljerad information. Intervjuerna utfördes i grupprum för att eleverna skulle kunna känna sig avslappnade och intervjuerna spelades in på en mobiltelefon för att undvika distraktioner (så som skrivande).

Intervjuer är en lämplig forskningsmetod då forskaren vill få en insikt i individers erfarenheter, känslor, åsikter och uppfattningar och därför har datainsamlingen skett genom semistrukturerade gruppintervjuer. Det fanns ett visst antal ämnen att beröra men i vilken ordning och hur de berördes var upp till deltagarna och genom att forskaren tar en lite mer passiv roll främjas öppna svar och en utveckling av synpunkter (Denscombe, 2009). Att

undersöka ett fenomen som inte bara berör en person, utan flera, innebär troligtvis att det även finns flera åsikter angående detta fenomen. En gruppintervju låter flera röster bli hörda angående det centrala objektet, i detta fall den rådande religionsundervisningen. Gruppintervjun, eller själva gruppdynamiken, utnyttjar de sociala och psykologiska aspekterna av grupp beteende för att främja deltagarnas förmåga att bli delaktiga, uttrycka sina åsikter och reflektera över andras synpunkter. Denscombe (2009) påpekar dock att metoden intervju inte kan uppfattas som fullt tillförlitlig då både intervjuarens objektivitet ej kan garanteras och även det faktum att det människor säger sig tänka och göra inte alltid återspeglar sanningen.

3.4 Bearbetning och analys

Intervjuer skrivs alltid ut men trots en ordagrann noggrannhet i återgivandet kan det finnas sekvenser och aspekter i forskningssituationen som är relevanta för utlåtandet men som inte kan uppfattas via hörsel. På denna grund skrevs intervjuerna ut inom två dagar för att eliminera eventuella missuppfattningar (Olsson&Sörensen, 2007).

Alla intervjuer varade i cirka tjugo minuter varpå materialet från intervjuerna transkriberades, vilket innebär att de överfördes från tal till skrift och efter transkriberingen lästes texten igenom för att få en helhetsbild. Därefter kunde det material som motsvarade syftet identifieras och texten lästes upprepade gånger för att koda innehållet och skapa ett samband samt skapa kategorier som var väsentliga för frågeställningarna. Intervjuerna tolkades och analyserades enligt en kvalitativ innehållsanalys, vilket vanligen innebär att forskaren genom upprepad läsning identifierar strukturer som kodas och sedan sorteras in i kategorier där likheter och skillnader framhävs (Granskär & Höglund- Nielsen 2012). Resultatdelen i denna uppsats baseras på de olika kategorierna som framkom av innehållsanalysen. Analysen utgick från en induktiv ansats som innebär en förutsättningslös analys av text som kan vara baserade på människors upplevelser (Granskär & Höglund- Nielsen 2012).

3.5 Etiska överväganden

Vid sin undersökning har forskaren en skyldighet att respektera deltagarnas rättigheter och värdighet, undvika att någon deltagare utsätts för negativa konsekvenser av sin medverkan och att undersökningen sker i samfund med ärlighet och respekt (Denscombe, 2009). För att förebygga både fysiskt och psykiskt lidande för deltagarna i framtiden förblir deras identiteter

anonyma under hela forskningsprocessen, samt hanteras den information som framkommer på ett konfidentiellt sätt. Det innebär att de informationer och uppgifter forskaren får fram vid datainsamlingen inte kommer att spridas i sådan form att personer eller situationer kan kännas igen (Olsson&Sörensen, 2007). Deltagarna informerades även om möjligheten att censurera material från intervjun, dvs. att om en deltagare uttalade sig inom en fråga och sedan ångrade sitt utlåtande är det forskarens skyldighet att inte använda sig av just det materialet.

Det måste finnas ett förtroende mellan de inblandade i intervjun för att möjliggöra en gedigen diskussion. Om det finns en risk att de intervjuade känner sig hotade kan det också innebära att de är mindre öppna och ärliga med sina uppfattningar och erfarenheter (Denscombe 2009). Det var därför betydelsefullt att klargöra syftet med intervjuerna för eleverna innan intervjuerna ägde rum, dvs. att intervjuerna inte på något sätt skulle innebära att granska någon om beträffande vad som är rätt och fel utan det väsentliga är deras personliga upplevelser. Intervjuerna sker helt på deltagarnas villkor för att de ska känna sig så bekväma som möjligt vilket kan främja samtalets kvalitet (ibid.).

4 Empiri

Nedan presenteras materialet utifrån utförda intervjuer vilket har kategoriserats utifrån intervjufrågornas övergripande syfte att beskriva och förklara; ”*Elevernas religionsundervisning*”, ”*Elevernas bekantskap med begreppet tolerans*” och ”*Undervisning som främjar tolerans*”. Dessa tre huvudrubriker har för enkelhetens skull sedan underrubriker i form utav intervjufrågorna. Tre olika religionsutbildningar och undervisningsstilar har varit föremål för denna undersökning och varje religionsutbildning har beskrivits av tre niondeklassare och intervjugrupporna benämns nedan som U1, U2 och U3.

4.1 Elevernas religionsundervisning

4.1.1 Hur ser er religionsundervisning ut?

Från eleverna framgår att religionsutbildningarna framförallt berör de stora världsreligionerna. U1 och U2 brukar jämföra religionerna med varandra och U2 berättar att de ibland diskuterar, men har mest en traditionell ”tavelundervisning”. De läser boken, har genomgång på tavlan

och svarar på frågor som ofta följs upp av något slags test. U1 är de som mest framhäver diskussion som en genomgående metod i deras undervisning.

4.1.2 Vet ni varför ni har religion?

Både U1, U2 och U3 vill påstå att anledningen till varför ämnet religionskunskap är viktigt är för att det främjar respekt och förståelse och alla nämner vikten av att lära sig hur andra människor lever, tror och tänker och varför de lever, tror och tänker på ett visst sätt. U1 nämner dessa egenskaper i samband med utlandsresor, U2 i samband med arbete och arbetskamrater som kan komma från en annan kultur eller religion, och U3 i samband med invandringen.

4.1.3 Brukar er lärare prata om detta eller är det egen insikt?

Både U1, U2 och U3 vill påstå att föregående fråga aldrig diskuterats eller ens tagits upp i samband med religionsundervisningen, eller över huvud taget. Deras svar på föregående fråga är uppfattningar de själva kommit till insikt med. U1 verkar dock mena på att deras lärare talar om ämnet som om det handlar om någonting större, någonting mer än bara religionsfakta:

Hon brukar säga att hon vill kalla ämnet kulturkunskap. Det är inte bara religion det handlar om utan var man kommer ifrån [...] Mycket levnadssättet, religionen präglas av levnadssättet och miljön man lever i. Olika delar av världen har olika livserfarenheter och med religionen i hand eller kulturen, det är mycket så att man anpassar sig efter området man befinner sig i.

4.2 Elevernas bekantskap med begreppet tolerans

4.2.1 Har ni hört begreppet tolerans förr och vet ni vad det betyder?

Alla medverkande elever har hört ordet tolerans förut. U1 framstår som mer säkra på sin sak medan de andra (U2 & U3) verkar lite tveksamma.

U1 verkar till viss del förstå vad tolerans handlar om och de talar om acceptans, vördnad och respekt inför olikheter och nämner även främlingsfientlighet, något de även talat om med svenskaläraren.

Man kan inte bara döma någon för att de tillhör en religion utan man måste veta varför de har den. Det kan låta konstigt när de berättar om sina konstiga seder men sen får man ju tänka efter varför.

U2 och U3 säger att de inte har en aning om vad det betyder.

Jag ger sedan en kort och förenklad definition utav begreppet tolerans:

”Tolerans innebär att, trots att du kanske inte håller med om en åsikt eller är emot ett visst handlade, så agerar inte du för att stoppa detta. Att acceptera och respektera andras åsikter även fall åsikterna är sådana du inte håller med om.”

Efter denna definition nickar alla medstämmande och de menar på att trots att de ej är bekanta med begreppet tolerans är ovanstående beskrivning något som för dem anses självklart.

4.2.2 Var har ni fått er tolerans?

U1, U2 och U3 är alla eniga om att grunden för tolerans ligger i uppfostran och att det främst är föräldrarna som lärt dem respekt och att acceptera andra som de är. De anser dock att en del faktiskt även kommer ifrån skolan och undervisningen, kanske inte specifikt religionsundervisningen men utbildningen överlag. U1 tror att medan grunden finns i uppfostran så kommer fördjupningen, och tolerans i ett större och mer internationellt perspektiv ifrån religionsundervisningen.

4.2.3 Varför är tolerans viktigt i samhället?

U1 menar att religionsämnet är viktigt för att det breddar våra vyer och utan ämnet hade vi blivit inskränkta och främlingsfientliga då vi inte haft kunskap om andra kulturer och religioner. Främmande är, som de nämnt tidigare, skrämmande men att inte utsättas för det annorlunda leder till intolerans som är grunden till rasism och nazism.

U2 menar att tolerans är väsentligt för samhällets överlevnad i sig och religionsämnet blir då viktigt för att skaffa sig förståelse för andra människor för att i sin tur undvika bråk. En elev tar upp de gamla krigen mellan kristna, islam och judendomen och menar på att om de haft samma utbildning som vi har idag hade de sett hur lika deras religioner egentligen är och då hade krig kunnat undvikas.

U3 tror inte heller att ett civiliserat samhälle överlevt utan tolerans och menar på att ”Jag kan ju inte bara säga att alla ska vara som jag bara för att jag tycker att det jag gör är rätt”.

4.2.4 Tror ni att vi generellt är toleranta i Sverige?

Medan U2 anser att vi i Sverige är toleranta, människor får utöva vilken religion de vill, vi får säga och tycka vad vi vill, vill U1 mena på att vi inte är toleranta. Invandringsfrågornas centrala ställning i samhället och Sverigedemokraternas stigande siffra i opinionsmätningar oroar dem och de tror sig veta vilka som är boven i dramat – media. U1 anser att tidningar har negativa rubriker som innefattar invandrare oftare än de omnämner svenskar och att detta skapar en orealistisk bild för oss svenskar att tro på. En elev i U1 tror dock att vi har svårare för att vara toleranta mot människor med annorlunda kultur och religion när de kommer hit och att det är lättare att acceptera att de har sin egen plats och sitt eget land där de utövar sina främmande traditioner.

4.3 Undervisning som främjar tolerans

4.3.1 Tror ni att syftet som omfattar tolerans når fram till alla?

U1 vill påstå att det är svårt att säga om ungdomar i deras ålder är toleranta eller ej då kanske ”image” kommer före egenskaper som att visa förståelse. De menar på att de pratar mycket om tolerans och förståelse och inte bara inom ämnet religion, men att elever trots att de vet vad begreppet innebär väljer att ignorera det för att istället framstå som roliga genom att göra narr av någon annan.

U2 tror att det specifika syftet som innefattar tolerans är något de flesta elever är medvetna om och bejakar. De tror kanske inte att alla elever hört ordet tolerans eller vet vad just det begreppet betyder men att varje individ, utifrån undervisningen ändå omedvetet bildar sig egna toleranta tankar.

U3 anser att undervisningen framför sitt syfte vad gäller tolerans till viss del och menar på att genom att läraren förklarar varför någon beter sig på ett visst sätt utvecklas per automatik en förståelse. U3 vill dock påpeka att detta ämne (tolerans) inte är något som berörs endast inom religionsämnet utan som följt en genom livet och att respektera andra är något självklart.

4.3.2 Skulle vi kunna ändra undervisningen i religion för att syftet ska nå fram bättre?

U1 anser sig ha en undervisning som främjar en utveckling av förståelse och tolerans då de ofta diskuterar frågan ”varför”.

Vi gör säkert mycket saker som de tycker är konstiga. Förr hade vi ju bara kristendomen som ämne och då var vi ju inskränkta på det. Så nu är det ju att se hela helheten. Vi har inte det som är det rätta utan bara det som vi är vana vid.

När jag frågar dem om alla hade varit toleranta om deras lärares undervisning hade implementerats som standard i skolsystemet så svarar de dock nej. De menar på att det är mycket som spelar in, t.ex. föräldrars åsikter och uppfostran samt hur samhället fungerar och skapar stereotyper.

T.ex. man vet många som bor i den delen av stan och då är det ”dem” och ”vi” [...] Utsetts för intolerans pga att de inte kan språket men också för att de inte ser ut och beter sig som vi gör [...] Sen bjuder vi inte in dem på samma sätt. Om vi ser någon som ser ut som vi då kan man gå fram och fråga om de vill ha hjälp. Men ser man inte ut som vi så är ens spontana reaktion att den vill inte [...]

U2 tycker att syftet inte kommer fram glasklart men kan inte direkt komma fram till hur undervisningen skulle kunna förändras för att syftet skulle bli tydligare och tolerans skulle främjas ytterligare.

U3 menar på att elever ser religion som ett ämne och inte som något direkt ”levande” och anser att syftet bakom ämnet religionskunskap hade blivit tydligare om det faktiskt diskuterats i samband med lektionerna.

4.3.3 Om en person inte fått den grunden för tolerans hemma, kan religionskunskapen ge eleven den då?

U1 vill påstå att det är upp till varje enskild individ att själv vilja tolerera det annorlunda men att en person antagligen måste vara väldigt stark i sig själv för att vägra tro på det deras föräldrar lärt dem och vara öppna för nya vägar. De menar att saker som mobbing, rasism och främlingsfientlighet beror på en osäkerhet hos personen och att denna osäkerhet ofta beror på förhållanden i hemmet, en svår uppväxt.

En elev i U2 vill gärna tro att det går att nå tolerans trots att det inte varit något man fått hemifrån, det är något självklart i sig. De andra eleverna är dock eniga om att tolerans är helt beroende av uppväxten:

Det är någonting man tycker att det okej att snacka så här, det är inte något nån kan lära en det är så man har växt upp helt enkelt... Man har blivit uppfostrad så.

U3 tror att det kan vara svårt att försöka förändra ungdomars främlingsfientlighet, speciellt om den kommer hemifrån. De anser dock att klassen och ens umgängeskrets är de två faktorer som

skulle vara starka nog att ändra ens uppfattning särskilt om dessa faktorer innefattar människor från annan kultur och/eller religion. U3 menar på att om man går i samma klass som invandrare får man en förstahandsuppfattning och inser nog ganska snabbt att de bara är vanliga människor, med åsikter som skiljer sig från ens egna och på så sätt blir det lättare att acceptera dem.

4.3.4 Vad tror ni skulle främja toleransen mer i undervisningen om ni hade hur mycket resurser som helst?

U1 tror att undervisningen hade främjat tolerans mer om den innefattade mindre bok och mer verklighet och ger exempel som studiebesök i moské. De tycker även att man borde bjuda in religiösa vuxna till lektionerna för att berätta om sin religion och förklara varför de lever sitt liv som de gör. U1 tror att detta skulle väcka en naturlig nyfikenhet hos elever.

De hade kanske frågat varför gör du så här jag vill veta mer om det. Och då kanske boken inte har alla svar, den skriver precis så här är det. En som har religion vet att det är inte precis så här enligt mallen utan det är mer rörligt.

Då U2 oftast skriver anteckningar på sina lektioner hade de önskat att eleverna själva fick diskutera mer kring ämnet för att, dels reda ut sina egna åsikter och tankar och dels få ta del av andras. Om de hade haft obegränsade resurser hade de velat åka till ett ”religiöst land” för att få se hur religionen utspelar sig på sin hemmaarena. U2 menar att media ofta förvränger bilden av muslimer då de ofta utmålas som terrorister och därför är det lätt att ha en negativ inställning gentemot dem, trots att det egentligen inte är så.

Även U3 tror att studieresor till religionernas ”hemländer” hade främjat förståelse och tolerans. U3 menar att t.ex. muslimer lever annorlunda i Sverige än vad de gör i sina hemländer. När jag frågar dem varför de tror att muslimer lever annorlunda här svarar U3 att människor som kommer hit påverkas av vårt levnadssätt och anpassar sig efter oss. Men det verkar inte bara vara en enkelriktad väg utan en tvåfilig då en elev menar på att när två människor från olika kulturer/religioner blir vänner påverkar de varandra.

U3 fortsätter i mer realistiska tankar kring förändringar i undervisningen och kommer med förslag som att besöka muséum, synagogor, moskéer etc. Även U3 tycker det hade varit intressant att få besök utav t.ex. en hindu som delade med sig av sina religiösa upplevelser och eventuellt bilder från sitt hemland. De menar att läroboken visar en generalisering och de tror att det är många religiösa människor som inte alls har ett liv som följer det läroboken säger, särskilt inte i Sverige.

U3 berättar att de har muslimer på skolan som inte äter griskött och som pratar om sin religion men att det inte görs någon skillnad på dessa elever och några andra, ”de passar in som vem som helst”.

5 Analys och diskussion

Nedan har materialet som framkom i undersökningen kategoriserats in i rubriker som utgår ifrån åsikter och upplevelser som framstår som intressanta och relevanta för studiens syfte. Under rubrikerna följer sedan en analys av materialet som knyter an till tidigare forskning och en diskussion förs i syfte att knyta samman praktik och teori.

5.1 Endimensionell undervisning

Syftet med religionsämnet och även tolerans, ett av de begrepp som återkommer i skolans värdegrund, är något som de olika deltagarna i studien anser inte framgår i deras nuvarande undervisning. Det är en traditionell undervisning, med sin grund i bok och på tavla, som förs i klassrummen och endast en utav utbildningarna (U1) verkar beröra ämnet religion utifrån flera metoder och ur fler vinklar. Andersson & Sander (2009) beskriver hur religion är ett mångdimensionellt fenomen och bör därför även bearbetas mångdimensionellt för att framhäva varje aspekt av fenomenet, vilket förhoppningsvis skulle resultera i en djupare förståelse och ökad tolerans något Nykänen (2008) även vill påstå.

Trots en ensidig undervisning och det faktum att inte någon utav utbildningarna diskuterar ämnets syfte eller tolerans i samband med undervisningen, har eleverna som deltagit trots allt en relativt god uppfattning om varför de har religionsämnet och framstår som medvetna om den ökade invandring och globalisering som Andersson & Sander (2009) talar om.

5.2 Förståelse eller tolerans?

De medverkande eleverna har hört ordet tolerans förr men endast en grupp (U1) kan ge en någorlunda definition av begreppet vilket för mig är en aning oroväckande. Trots att de, efter min definition, tycktes förstå begreppets innebörd var jag till en början osäker på om det verkligen var tolerans de förstod eller endast förståelse och acceptans. För en person kan förstå vad och varför en människa gör på ett visst sätt men detta innebär inte per automatik att personen är tolerant och inte kommer agera mot detta handlande. Jag var rädd för att både det första och det fjärde kriteriet som Hansson (2008) beskriver hade undgått dem, d.v.s. först och

främst att det måste finnas en invändning mot ett beteende och sedan ett moraliskt skäl för att inte agera på invändningen. När vi sedan börjar tala om varför ett samhälle behöver toleranta medborgare och om de anser att svenskar är toleranta framgår dock en djupare förståelse för begreppet och ett svar från en elev i U3 känns som mitt i prick: ”Jag kan ju inte bara säga att alla ska vara som jag bara för att jag tycker att det jag gör är rätt”. Först och främst talar hon om två utav Hanssons (2008) kriterier för tolerans; att ha en invändning och vilja agera på den. Vad som får henne att avstå är Nykärens (2008) tredje anledning till varför tolerans är så viktigt, d.v.s. det faktum att vi inte med 100 % säkerhet kan säga att vår uppfattning om något är den sanna och på grund av detta inte kan exkludera andras uppfattningar som osanna.

5.3 Sverige och tolerans

När U2 anser att vi i Sverige är toleranta och U1 att vi inte är toleranta vill jag tolka det som att de talar om två olika saker – Sverige som en stat och Sverige som i det svenska folket. För faktum är att Sverige för tillfället är en tolerant stat som tillåter människor att tillhöra vilken religion de vill och vilken politisk riktning de vill, ja, till och med en intolerant sådan. Medan Sverigedemokraternas stigande siffra (Expo, 2013) i opinionsmätningar kan tyda på en ökad intolerans bland den svenska befolkningen. U1 anser att det är media som har en negativ inverkan på toleransens utveckling vilket stämmer överens med Andersson & Sander (2009) när de talar om medias roll i stereotyp-bildning, speciellt gällande muslimer som allt som oftast omnämns i samband med terrorism. Även U2 håller med om att media ofta förvränger bilden av muslimer på detta sätt och därför är det lätt att ha en negativ inställning gentemot dem, trots att det egentligen inte är så.

5.4 Uppfostran

När eleverna talar om vad som kan påverka om man är tolerant eller ej är de eniga om föräldrarnas orubbliga inverkan på sina barn och de tror att det skulle vara väldigt svårt för ett barn att ändra en uppfattning de lärt av sina föräldrar. Denna åsikt vill jag koppla till den förnuftiga tolerans som Nykärens (2008) presenterar för oss och som bygger på en föreställning om att vi människor redan befinner oss i specifika värderingar, trosföreställning eller livsstilar. Vår uppfostran är inte något vi själva kan påverka och på så sätt inte heller våra värderingar. Det är här skolan blir en väsentlig faktor för utveckling av tolerans, då lärare nästintill spenderar lika mycket tid med barnen som deras föräldrar gör under den nio års obligatoriska skolgången. Lgr 11 talar om tolerans och främlingsfientlighet i samband med att skapa förståelse för olika

religioner och kulturer vilket gör religionsämnet till ett naturligt forum att gå djupare in i dessa begrepp och fenomen. Att besitta förståelse och handla tolerant är i högsta grad även en fråga om etik och moral, något som utgör ett centralt tema i religionsämnets kursplan (Skolverket, 2014). Det finns alltså alla förutsättningar och grunder för att religionsundervisningen ska tala om tolerans, både i samband med de olika religionerna och etik och moral, vilket gör resultatet i denna studie förvånansvärt då det framgår att utbildningarna varken berör etik och moral eller tolerans (åtminstone inte ”rakt på”).

5.5 Tolerans – något alla har?

Trots att det framgår att undervisningen inte talar direkt om tolerans så vill både U1, U2 och U3 mena på att det ändå är något som når fram till de flesta elever. De beskriver tolerans som något som utvecklas per automatik och något som är självklart. Problematiken i dessa åsikter är att de endast baseras på hur de själva känner och kan ej bekräftas om vi inte skulle utöka undersökningen så att den omfattade alla elever på skolorna. Som de nämnde själva är det självklart för dem kanske enbart på grund av deras föräldrars fostran, och kan därför inte anta att alla elever har förståelse och tolerans enbart för att de inte utställs intolerans. Tolerans är, som även Hansson (2008) påstår, något som enbart kan bekräftas som en egenskap när individer utsetts för beteenden och åsikter de har en stark invändning mot och detta kan vara anledningen till att alla verkar toleranta, helt enkelt för att de ej försatts i en sådan situation.

5.6 Tolerans och samhället

Samtidigt som U1 anser att deras religionsutbildning bidrar till ökad förståelse och tolerans menar de på att samhället samtidigt motverkar dessa framsteg genom att skapa en ”vi mot dem”-mentalitet, till exempel genom att placera de flesta invandrare på samma område i en stad. Även U2 berör något liknande när de talar om hur media skapar stereotyper och målar ut religiösa och etniska grupper. Denna ”vi mot dem”-mentalitet är något som Andersson & Sander (2009) dels nämner i form utav Väst kontra den islamiska världen på ett större, mer internationellt spektra, och dels i den upplevda utanförskap invandrare kan uppleva genom att de antingen ser annorlunda ut eller inte betar sig enligt svensk norm. Lidskog & Deniz (2009) vill också påstå att det inte endast är en upplevd mentalitet utan en undanskjuten verklighet. Detta förklarar de genom dels en öppen främlingsfientlighet men även en omedveten dold diskriminering som baseras på rädslan för det främmande. Även Lidskog & Deniz (2009) vill mena på att samhället, i form av politiken, har ett finger med i detta spel och trots att Sverige idag bedriver en

integrationspolitik verkar klyftorna bli större mellan ”svenskarna” och ”invandrarna”, något som opinionsmätningar verifierar (Expo, 2013). Något som kan motverka intolerans, som både U3 och Andersson & Sander berör är exponering för det främmande. U3 tror att ju fler klasskamrater, vänner och människor runt omkring sig man har som tillhör en annan religion eller kommer från en annan kultur, ju mer ökar toleransen och förståelsen för olikheter. Andersson & Sander (2009) vill på samma sätt mena att det är just endimensionalitet som skapar intolerans och fundamentalism.

5.7 Att utveckla undervisningen

U3 berör en väldigt intressant aspekt när de berättar hur undervisningen hade kunnat utvecklas, nämligen det faktum, som även Andersson & Sander (2009) påpekar, att religionsutövningen ser annorlunda ut för många invandrare när de väl kommit till Sverige jämfört med hur den hade sett ut i deras hemland. Denna förändringsprocess förklaras genom att den religiösa invandraren flyttar från ett land där religionen har ett funktions- och kompetensområde och där stat och politik går hand i hand med religion, till ett sekulariserat land där religion är något privat och till mesta del handlar om trosuppfattningar. I samband med detta miljöombyte blir den religiösa mer medveten om sin tro och tvingas ta ställning i hur man vill utforma sin tro i detta nya land. I samband med detta val visar det sig att många anpassar sin tro efter det sekulariserade samhället och man väljer att bevara religionen rent teoretiskt och lever endast efter den i praktiken vid speciella högtider (ibid.). U3 vill även mena på att det inte bara är invandrare som påverkas i mötet med en ny kultur, utan menar på att när en invandrare blir vår vän, granne eller arbetskamrat utsätts även vi svenskar för en ny kultur och vi förändras, en process som även Andersson & Sander (2009) uppmärksammar, fast i en större skala. De menar att när nya religiösa och kulturella traditioner, som t.ex. islam, rotar sig i Sverige förändras även Sverige som nation och den svenska kulturen på sikt, vilket även bekräftas om vi ser på hur mycket av den nuvarande svenska kulturen som egentligen är importerat. Frågan som uppenbarar sig då är hur U3 kommit till insikt med detta väldigt realistiska fenomen? De påstår sig ha en monoton och oinspirerande undervisning och trots det kan jag bekräfta många insiktsfulla påståenden under studiens gång, detsamma gäller U1 och U2. Jag vill påstå att detta till viss del bekräftar U1's uppfattning om hur vår bas utgår ifrån uppfostran men att religionsundervisningen kan utveckla denna bas, om individen själv vill och tillåter sig denna utveckling. Och som lärarstudent kan jag konstatera, efter fyra års utbildning, att kunskap går ihop med vilja och vilja hand i hand med intresse, vilket i sin tur intygar vad U1, U2 och U3

tror: första steget till utveckling är att skapa nyfikenhet och alla är nyfikna på det som är främmande.

6 Slutsats

Ovanstående analys och diskussion styrker endast det faktum att religionsämnet och tolerans blir av allt större betydelse i dagens mångkulturella Sverige och med den ökade invandringen krävs en ökad förståelse och insikt i olika levnadssätt och trosuppfattningar.

Enligt de elever som medverkat i studien är det av stor vikt att religionsämnet blir någonting mer än vad det är idag. För att få ungdomars uppmärksamhet i detta nutida samhälle, som är fyllt av elektroniska och teknologiska objekt som distraherar, menar eleverna på att undervisningen måste bli mer levande och, i mina egna ord, tyngre. Religion får inte uppfattas som något distanserat och ytligt i undervisningen längre, en tendens den s.k. traditionella bokundervisning kan ha, eftersom det inte är det idag. Som en av grupperna i studien påpekar så lär vi oss alla på olika sätt, vissa genom hörsel, vissa genom att läsa och andra genom att se. Denna insikt vill få mig att tycka och tro att den ultimata undervisningsmetoden borde vara upplevelsen. Utifrån denna studie och tidigare forskning vill jag konstatera att det bästa sättet att skapa förståelse och på så vis främja tolerans bör vara genom att göra religionsundervisningen till en upplevelse, något eleverna kan ta på och ta åt sig. Och i en utopisk värld hade religionslärare tagit med sina klasser på resor till Indien och Saudiarabien, men vi lever tyvärr inte i en verklighet där skolväsendet sitter inne med sådana resurser. U1, U2 och U3 kommer dock även med realistiska förslag, förslag som jag själv haft i åtanke när jag planerat lektioner. Vi behöver inte längre åka världen runt för att uppleva andra kulturer och religioner, de finns ju här, i det svenska samhället nu och detta är något religionsundervisningen bör utnyttja. Andersson & Sander (2009) vill påstå att det bästa sättet att skapa ett harmoniskt samhälle och en positiv samexistens på är att utveckla ett ömsesidigt ansvar och vilja till integrering och acceptans, och jag vill mena på att ju mer olika kulturer exponeras för varandra ju mer främjas detta ömsesidiga ansvar. Precis som U3 nämner i studien och Andersson & Sander (2009) påpekar handlar egentligen förståelse för religion och kultur om att förstå människan. För bakom varje främmande beteende, åsikt och trosuppfattning finns en människa, precis som du och jag, en människa som antagligen uppfattar våra normer och ideal som bisarra. Och precis som du och jag anser att våra åsikter och beteende är berättigade kan det tänkas att även andra tycker detsamma om sina tankar och sitt handlande. Bakom denna insikt ligger en

värdefull moral, en som antagligen är känd för de flesta: behandla andra såsom du själv vill bli behandlad. Alltså, om du vill leva i en värld där du ska få tycka och tänka hur du vill utan fientlig kritik måste du vara med och skapa denna värld genom att tilldela andra en tolerant attityd.

6.1 Metoddiskussion

Då urvalet som gjordes baserades på ett icke-sannolikhetsurval innebär det att resultatet som framkom består utav individers erfarenheter och uppfattningar och inte går att generalisera (Denscombe 2009). Resultatet i denna studie kan till viss del vara utvecklande och betydelsefullt för de studerade utbildningarna men det går inte att konstatera att materialet och resultatet är betydelsefullt och användbart på en större skala.

Valet av metod går även det att ifrågasätta i samband med resultatets validitet, d.v.s. valet att utföra kvalitativa intervjuer. Alternativt kunde en kvantitativ undersökning genomförts som t.ex. en enkätundersökning men samtidigt som denna metod gett ett mer generaliserbart svar går denna dock inte in på djupet och frambringar på så sätt inte en likvärdig effekt i sina svar som en kvalitativ studie har då denna går in på djupet. En kvalitativ intervjustudie har valts dels på grund av att det finns möjlighet till att ställa följdfrågor och på grund av att förhoppningsvis få mer innehålls- och detaljrika svar (Denscombe, 2009).

Det går även att ifrågasätta undersökningsgruppen då denna valdes ut av läraren, vars undervisning var föremål för undersökningen. Det finns en risk att de utvalda eleverna tillhör en minoritet vars förståelse till ämnet är mer utvecklad än ”genomsnitts-elevens” vilket medför att det finns en möjlighet att resultatet varit helt annorlunda om eleverna valts ut slumpmässigt. För att kunna kartlägga och utvärdera en utbildning krävs dock att undersökningsgruppen är väl insatt i både ämnet och lärarens metoder och jag vill mena på att det var för studiens bästa att läraren valde ut de medverkande eleverna.

6.2 Förslag på vidare forskning

Det hade varit intressant att göra en enkätstudie som endast undersökte huruvida elever är medvetna om vad tolerans är och om deras religionsundervisning berör tolerans. Då toleransens väsentlighet (som nämnt tidigare) ökar i samband med den växande invandringen, blir det även en nödvändighet för undervisningen att beröra detta fenomen. En enkätstudie hade kunnat visa på huruvida tolerans är något uppmärksammat eller det är något undervisningen behöver

diskutera mer. Dock visar denna studie på att en sådan undersökning ej haft en hög validitet eftersom eleverna här inte hört ordet tolerans förut men när de fick begreppet definierat för sig hade de en viss vetskap om vad det innebar.

7 Källhänvisning

Andersson, Daniel & Sander, Åke. (2009). *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*. Studentlitteratur AB, Lund.

Bredsdorff, Thomas & Horne Kjældgaard, Lasse. (2008). *Tolerans – hur man lär sig att leva med dem man hatar*. Santerus Förlag, Stockholm.

Denscombe, Martyn. (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2:a uppl. Studentlitteratur: Lund.

Granskär & Höglund- Nielsen. (2012). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Studentlitteratur: Lund

Hansson, Anders. (2008). *En teori om tolerans*. Bokbox Förlag, Malmö.

Lidskog, Rolf & Deniz, Fuat. (2009). *Mångkulturalism – socialt fenomen och politisk utmaning*. Liber AB, Malmö.

Nykänen, Pia. (2008). *Värdegrund, demokrati och tolerans – om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*. Göteborgs Universitet, Göteborg.

Olsson, Henny & Sörensen, Stefan. (2007). *Forskningsprocessen – kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. 2:a uppl. Repro 8 AB, Nacka.

Internetkällor:

Sverigedemokraterna (2014) *Partiet för ansvarsfull invandring*

<https://sverigedemokraterna.se/var-politik/vara-viktigaste-fragor-2/invandring/> (2014-05-14)

CODEX- Centrum för forsknings- & bioetik. *Forskning som involverar barn*. BMC, Uppsala.

<http://www.codex.vr.se/manniska1.shtml>, Senast uppdaterad: 2014-03-19

www.ne.se/urbanisering, 2014-05-26

Migrationsverket. *Beviljade uppehållstillstånd och registrerade uppehållsrätter, första och andra instans (beslut av Migrationsverket och Migrationsdomstolarna). Förstagångstillstånd. 2013*

<http://www.migrationsverket.se/download/18.7c00d8e6143101d166ddac/1390234146414/Beviljade+uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd+och+registrerade+uppeh%C3%A5llsr%C3%A4tter+2013.pdf> (2014-06-15)

Expo. *Intolerans 13 – en års rapport från stiftelsen Expo.*

http://expo.se/www/download/Intolerans13_inlaga_EXPO-1-2014.pdf

(2014-06-15)

Skolverket (2014) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*

http://skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/curriculum.htm?tos=gr&a=1#anchor_1

(2014-06-16)

Skolverket (2014) *Kursplan – Religionskunskap* <http://skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap>

(2014-06-16)

8 Bilagor

8.1 Godkännandeblankett

Hej!

Mitt namn är Amanda Svensson och jag utbildar mig till idrotts- & religionslärare på Kristianstad Högskola. Jag har påbörjat min sista religionskurs i utbildningen och detta innebär att vi skriver C-uppsats.

Jag vill i min C-uppsats undersöka hur väl religionsämnets syften (i detta fall tolerans) når fram till eleverna och om de via sin religionsundervisning får en förståelse för varför vi har ämnet religion i skolan, varför det är så viktigt att uppnå tolerans. Detta ska jag undersöka genom att utföra en intervjustudie med ett få utvalda niondeklassare från olika skolor. Undersökningen sker i samtycke med eleverna och genomförandet följer etiska riktlinjer som inkluderar bl.a. anonymitet.

Genom att skriva under denna blankett godkänner du, som målsman, att ditt barn får delta i denna intervjustudie som verkar för att utveckla religionsundervisningen.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Amanda Svensson

Målmans underskrift

8.2 Intervjufrågor

Intervju

Hur ser er religionsundervisning ut?

Vet ni varför ni har religion?

Brukar er lärare prata om detta eller är det egen insikt?

Har ni hört ordet tolerans förut?

Vet ni vad det betyder?

Tror ni att syftet med religionsämnet (förståelse som leder till tolerans) når fram till alla?

Kan vi ändra undervisningen i religion för att syftet ska nå fram bättre?

Var har ni fått er tolerans ifrån?

Om en person inte fått den grunden hemma, kan religionskunskapen ge eleven den då?

Vad tror ni skulle främja toleransen mer i undervisningen om ni hade hur mycket resurser som helst?

Varför är tolerans viktigt i samhället?

Tror ni att vi generellt är toleranta i Sverige?